

ראיון עם גבריאלה אייזנברג
פרויקט תיעוד תולדות חיל-הים
תאריך 14 באוגוסט 1996
מראיינת : דניאלה רן

- ש. אז את באת ל"סן רמו" ומה שם?
- ת. שם אמרו לי: מחר אחרי הצהריים יהיה טנדר, תחכי והוא יביא אותך ישר לחיל הים. למחרת הביאו אותי ישר לק - 24, לא פחות ולא יותר.
- ש. ורשמו שם משהו? מילאת איזה טופס?
- ת. את זה אני לא זוכרת. בטח ב"סן-רמו" מילאו משהו, שאני מורה או משהו כזה.
- ש. את בוגרת סמינר?
- ת. כן. סמינר לוינסקי. הביאו אותי ישר לאנייה ואמרו לי: כאן יש ג"חלניקים, עד שנתארגן, הם לא יודעים עברית, תלמדי. ולימדתי בכל פינה. פה היה מכונאי, לימדתי אחד, פה היו שניים, לימדתי שניים. הטבחים, בין הדברים. לא היה אפוח, או על הסיפון או באחד החדרים. בלילה התעוררה בעיה, איפה משכנים אישה. בצוות של ה-24, שברנר היה מפקד האנייה, והייתי יחידה. אז שלחו אותי לבית המלח. הייתי בבית המלח, שהיה ברח' מוכאלס, בית ערבי מרכוש נטוש, עם שולחנות ערביים. מקסים. ועם מרפסת. היה ממש יפה. עבדנו בנמל. אמרתי: באנייה אחת אין לי מספיק מה לעשות. אז עברתי בין האניות ולימדתי ובלילה הייתי עולה העירה.
- ש. כשבאת ללמד, איך מעשית זה התבצע?
- ת. זה התבצע בהתחלה בעיקר בדיבור, כי הדבר הכי חשוב היה דיבור ואותם החלקים של האנייה שידעתי את שמותיהם, ולא את כולם ידעתי, ידעתי הגה, עוגן, סיפון, ירכתיים וכן הלאה, תורן, דגל. חלק הם ידעו כבר.
- ש. מתוך חיי היום-יום?
- ת. כן. דיברנו קודם כל על מה שבסיסי בשבילם - תא, מטען, מדף עליון, מדף תחתון. כל הדברים שאפשר היה מתוך האנייה ללמוד. מזה התחלתי. לאט לאט התפקיד הלך וגדל. הם היו חסרי כל. הם הגיעו לארץ וישר שמו אותם על האניות.
- ש. את מדברת על גיוס חוץ לארץ של יהודים ניצולי שואה?
- ת. כן. ניצולי שואה. אחרת זה היה מח"ל. המתנדבים זה היה מח"ל. זה ההבדל בין המח"ל לגח"ל.
- ש. אמרו לי שהיית עם המח"ל.
- ת. הייתי עם הגח"ל ועם המח"ל. התפקיד הלך והתפתח מתוך עצמו. אז היו אניות שהיו מתנדבים, אמריקאים שבאו לעזור לישראל, דרום-אפריקאים שבאו לעזור. אז אמרו לי: מה תלמדי רק את אלה? תלמדי גם את אלה. וראינו שכמה שאפשר אנחנו עושים את זה באנייה והתחלנו לעשות כיתות בבית המלח. לימדנו בבית המלח. התחלנו גם ללמד לקרוא, כי הם לא

ידעו לקרוא. אז ממה? מעיתון. מה יותר בסיסי מאשר העיתון? ומתוך החיים באנייה. חלק ידעו כמובן, כי הם עבדו עם ישראלי והם קלטו.

ש. היו כאלה שהיתה להם קצת שפה מהבית? יהודים שידעו קצת בגלל הדת?
ת. לא. אני חושבת שגם בין האמריקאים לא היה ידע. אולי הם ידעו מילה פה או מילה שם כי הם התנדבו מתוך ציונות.

ש. עכשיו את מדברת גם על המח"ל וגם על הגח"ל.
ת. על שניהם. אני מקבילה בין המח"ל לגי"ח. במח"ל לא היה צורך בעזרה מבחינה כלכלית. בגח"ל התבקשה עזרה דחופה מבחינה כלכלית. היו כאלה שהתחננו לשכור חדר, לשלם שכר דירה, ללכת "לגרד" ריהוט ישן באיזה מקום, שתהיה מיטה. זאת אומרת את הדברים האלה עשיתי בהתחלה, עד שבאה קצינת הסעד גלעדה הלוי, והיא לקחה על עצמה אחר כך את כל החלק הזה של הסעד. אבל בהתחלה זה היה הכל - הוראה וטיפול וככה צמח התפקיד. ואז נתנו לי משרד ברח' המלכים למטה, ליד הנמל ובבית המלח היו שיעורים ואז התבקש צורך להסביר להם בכלל מה הם עושים פה - ציונות.
ש. לגח"ל?

ת. לגח"ל. לא היה להם מושג. הם באו ישר מהאנייה, גייסו אותם, העלו אותם. נתנו להם את האימון הבסיסי. התחלנו לארגן להם הרצאות בשפות שונות - בטורקית, בפולנית כמובן, ברוסית כמובן, והיו לפעמים חמישה שקיבלו הרצאה. התפקיד שלי היה "לגרד" אנשים שיכולים לדבר בשפה שלהם ולספר להם על הציונות. ארצות המזרח של הגח"ל היו בעיקר ארצות אירופה, בייחוד פולניה. השפה השלטת שלהם היתה יידיש, כי אני לא ידעתי פולנית. ייתכן שהשפה השמושית שלהם היתה פולנית, אבל התקשורת שלהם היתה עם הגרמנית הרצוצה שלי, שדומה ליידיש.

ש. מאיפה היה לך גרמנית?
ת. אני ילידת גרמניה. ככה תיקשרנו. לאט לאט זה הפך להיות בעברית. לכן התחלתי ללמד מהדברים הבסיסיים - באנייה, בחדר, ריהוט ודברים כאלה שצריכים, יום יום, כסף, חנות, לקנות, לשלם, עודף, דברי יום-יום. אחר כך העניין הזה של הוראה לעולים החדשים התפשט בכל החילות. אני חושבת שחיל הים היה החלוץ בנושא. כך נדמה לי.
ש. יש לך השערה למה?

ת. יש לי השערה, כי כנראה שאפשר היה ביתר קלות לרכז שם גם יותר עולים. גם לא היו קרבות. את האחרים גייסו ב-1948 ישר לקרבות. הדוגמה הקלסית זה לטרון. בעלי הגיע באפריל 1948 וגויס ישר לפלמ"ח ולקרבות. אחר כך הוא עבר לחיל הים, כי היה לו עבר ימי הבריטי. לכן אני חושבת שחיל הים היה חלוץ בנושא הזה. היה זמן ללמד אותם. היו ריכוזים קטנים, אבל היו ריכוזים. כך שבגלל זה אני חושבת שחיל הים היה הראשון שהתחיל באופן מרוכז לטפל בקליטת אנשי הגח"ל, החל מהוראת השפה וכמובן סידורם של אלה שהיו בעלי משפחה או שהתחננו תוך כדי השירות בחדר, בבתים ערביים ישנים, לראות מה האישה יודעת לעשות לפרנסתה. אם היא ידעה לתפור, להביא לה עבודות לתפירה או

¹ מלון על שפת ים ת"א בו ישב אז מטה ? ! חיל הים (אולי לשכת הגיוס)

לדאוג למכונת תפירה, שיהיה להם גם איזה שהוא בסיס כלכלי, כי המשכורת הצבאית שלנו היתה מינימלית.

ש. זה היה סדיר.

ת. זה היה סדיר לגמרי. אני עוד התחלתי בהתנדבות, ואחרי שראו שיש שדה פעולה כל כך נרחב קיבלתי דרגה של סגן-משנה. השתחררתי בדרגת חובל, אבל היה עוד משהו למטה מחובל. אני כבר לא זוכרת את הדרגות. היו לי שני פסים ואחר כך שלושה. המצחיק היה שבשבת הראשונה שחזרתי הביתה עם מדיום ועם דרגות, אבא שלי אמר: את זוכרת שהבטחתי לך שתהיי רב-חובל תקבלי מתנה ממני שעון זהב? אמרתי: אני לא זוכרת. הגעתי בגשם שוטף הביתה, ביום שישי אחר הצהריים. הוא "סחב" אותי לתל-אביב רבתי להגשים את הבטחתי. זה היה מצחיק. אבל אלה האנקדוטות הקטנות. יש לי תמונה של מרים ושל שאנחנו מצביעות על הדרגות אחת של השניה. ואז עברתי לגור בבית המלח עם מרים ביחד. היינו 9 חודשים יחד בחדר, עם כל המשתמע מזה, ואנחנו עד היום ביחסים טובים מאוד.

ש. מדוע אביך אמר שאם תהיי רב חובל. מאיפה זה בא לו?

ת. לא רב-חובל, קפיטן.

ש. מאיפה זה בא לו? הוא לא התכוון לחיל הים, הוא התכוון לצי סוחר?

ת. לא. הוא אמר שהדרגה העליונה בחיל הים, ב-navy, זה קפיטן בגרמניה, זאת אומרת מפקד אנייה. זה היה בצחוק. אחר כך היה חובל. כשאני הגעתי לחיל הים עוד לא היו דרגות. עוד לא היה דבר כזה.

אז היתה בעיה אם אני שייכת למחת"ר - מחלקת תרבות, או לח"ן. אני לא זוכרת איך פתרו את הבעיה. את הדרגות קיבלתי כנראה בח"ן. אינני יודעת. הגבולות לא היו עדיין ברורים.

ש. המחת"ר היה שייך לחיל הים.

ת. המחת"ר היתה מחלקת תרבות של צה"ל, שהיה אז. והיו בסיסים מרכזיים, כאשר בפיקוד העליון היה זאב המשורר. היו כנסים של קציני תרבות, כפי שקראו לזה אז, של כל היחידות באזור, שם נפגשתי פעם ראשונה עם אורה, שעוד לא היתה נמיר אז ועוד לא היתה ליפסון, נחשון אלא היתה בחורה צעירה בת 16-17, שהיתה קצינה הכי צעירה בצה"ל. היא היתה קצינת תרבות. אני הייתי כבר עם 3 שנות ניסיון בהוראה. היא היתה ילדה על ידי.

ש. היא היתה בוגרת סמינר?

ת. אני לא יודעת מה היא היתה.

ש. זאת אומרת שלך תיאורטית היו 3 אפשרויות השתייכות - או חיל הים, או ח"ן או המחת"ר, שזה היה קשור לאן?

ת. כן. בדיוק.

ש. הקשר עם זאב היה ישיר?

ת. רק בהרצאה שהוא נתן. לא ישיר עם כל אחד. הוא לא הכיר אותי. אנחנו היכרנו אותו. יכול אפילו להיות שבכנס היו דיווחים של כל אחד מה שהוא עושה, ובזה הוא הכיר, אבל את זה אני לא זוכרת.

אחר כך זה היה ממוסד, היה משרד והם באו אלי מי שהיה צריך עזרה. אלה שפנו אלי היו כולם או אנשי גח"ל או אנשי מח"ל. היו ביניהם גם פניות של חיפוש קרובים בארץ שלא ידעו איפה הקרובים שלהם, לאן הם נעלמו.

- ש. אנשי גח"ל שפנו אליך שתעזרי להם בחיפוש המשפחות?
- ת. כן. אחר כך אנשי מח"ל. היתה בעיה שרצו להביא את המשפחה לארץ.
- ש. יהודים?
- ת. כן, יהודים.
- ש. היו במח"ל גם לא יהודים.
- ת. כן. אבל בעיקר מדובר ביהודים.
- ש. ה... שלך היה עם היהודים.
- ת. לאו דוקא, אבל אלה שרצו להביא את המשפחה היו יהודים. האחרים חזרו הביתה בכל עת שהם רצו, הם לא היו צריכים לשרת הרוב הגדול היו יהודים אני חושבת. יש בחוברות אחד שציירו אותו, בשם ריי. אני חושבת שהוא היה גוי.
- ש. הם קיבלו שכר.
- ת. כן.
- ש. היה צריך אותם.
- ת. בהחלט היה צורך באנשי מקצוע, כמו בהבאת אניות המעפילים. גם בזה נעזרו באנשי ים מקצועיים. אלתרמן הזכיר זאת בשיר "לחי הספינות שבדרך"...
- היתה הפלגת הבכורה של ק- 24 כשאני הייתי רשומה בצוות ק- 24, למרות שלא לנתי שם, הפלגתי אתם לתל-אביב.
- ש. מנמל חיפה.
- ת. מנמל חיפה לנמל תל-אביב, שהיכרתי אותו רק מהחוף, הרבה מאוד גם משחייה, כי אני אהבתי מאוד לשחות בילדותי.
- ש. היית תל-אביבית?
- ת. כן. האנייה לא יכלה להגיע אל הרציף. כי לא היה רציף כזה, אז הורידו אותנו עם סירות כאלה שהקאנו את נשמתנו. וככה הגעתי לתל-אביב באנייה. זה היה מאוד "חגיגי".
- ש. היתה תגובה של הציבור של תל-אביב?
- ת. אני לא יודעת. פעם שניה שאני זוכרת דבר מאוד חגיגי על האנייה, היה ביקורו של בן-גוריון. אני לא חושבת שזה היה על ק- 24 אלא זה היה על אניית הדגל, ואני נשלחתי כאילו בתור עיתונאית של חיל הים, כי היו עיתונאים של כל הארץ שליוו את הביקור של בן-גוריון בצי העברי הראשון. עוד לא קראו לו הישראלי. קראו לו עברי. זה היה מאוד חגיגי ומאוד מרשים. עובדה שאני זוכרת את זה עד היום, כי רוב הפרטים באמת נשמטו.
- ש. ואת סיקרת את זה, כתבת את הרשמים של הביקור?
- ת. כן, אני סיקרתי.
- ש. ואיפה זה הופיע?
- ת. בטח באחת החוברות. אני הפלגתי בשם מערכת החוברות של חיל הים, אבל לא הייתי היחידה. הגיוס הרשמי שלי כנראה חל בסוף אוגוסט כשהייתי צריכה לחזור לעבודה ב-1 בספטמבר, ואז אמרו לי שהם מבקשים שאני אתגייס רשמית ואמשיך בתפקיד. כנראה היה איזה שהוא תהליך רשמי שהפך התנדבות לגיוס, אבל זה היה כנראה כל כך טבעי, שזה לא השאיר שום רושם.
- ש. אחר כך השתחררת בצורה רגילה.

- ת. השתחררתי. היה לי מספר צבאי, שאותו אני זוכרת.
- ש. סיפרת שחלק מאנשי הגח"ל הקימו פה משפחה. האם הנשים היו בדרך כלל גם ניצולות שואה?
- ת. כן. בדרך כלל ניצולות שואה. חלק אפילו באו עם האישה, ברחו יחד, והם הלכו ישר לצבא והאשה נשארה תלויה באויר וזה הצריך טיפול מהיר מאוד של מגורים.
- ש. את לקחת על עצמך בנוסף להוראה, ביוזמתך?
- ת. לא לקחתי על עצמי. הם פנו אלי, וזאת היתה תקופה שאם יכולת לעזור - אז עזרת.
- ש. למי פנית?
- ת. נעזרתי הרבה מאוד בקשרים אישיים, כי בינתיים נקשרים גם קשרים פרטיים בחיפה. גם בחייל עצמו, גם למפקדי האניות, ולהם היתה הרבה יותר סמכות מאשר לי. זאת אומרת, האפשרויות שלהם לעזור היו הרבה יותר גדולות, מה עוד שחלקם היו חיפאים. אז ידעו. היתה סוכנות, אז פנינו גם לסוכנות. ניסינו פשוט לקשור את כל הקצוות, כי אני אישית לא יכולתי לעשות הרבה.
- ש. וזה עבד?
- ת. זה עבד, בפירוש זה עבד. לצערי הרב אני לא זוכרת היום שמות.
- ש. את זוכרת איזה שהוא סיפור של איש גח"ל שהוא קצת יותר ייחודי?
- ת. לא.
- ש. רציתי לשאול קצת על המח"ל. את הגעת אליהם מהוראת העברית בעצם.
- ת. כן.
- ש. זאת היתה הדרך להגיע אליהם. זה היה גם עיקר עבודתך.
- ת. בהחלט, והרצאות באנגלית.
- ש. את זוכרת את אנשי המח"ל, אם גם הם היה טיפול אישי?
- ת. כמעט שלא. אני לא זוכרת שום מקרה.
- ש. עברית למדו אנשי מח"ל יהודים ולא-יהודים, או רק היהודים?
- ת. רק היהודים, אולי היו כמה בודדים לא יהודים.
- ש. האנשים האלה היו אזרחי מדינות אחרות. מה היה מעמדם האזרחי?
- ת. לא דיברנו על זה בכלל. זה בכלל לא היה משמעותי. זה היה הדבר המפליא. הם הרגישו שהם רוצים לעזור ומבחינה חוקית, מה המעמד שלהם, מה הזכויות שלהם, החובות שלהם, זה בכלל לא תפס מקום.
- ש. את יודעת מישהו שיכול לתת על זה אינפורמציה?
- ת. לצערי כבר אין. זה מאוחר מדי. מי שהיה בעצמו מעורב בעניין, זה היה פול שולמן, שהיה מפקד חיל הים, אבל הוא נפטר.
- ש. את חושבת שבהשראת פול שולמן באו עוד מארה"ב, בהשפעת היותו מפקד חיל הים?
- ש. מי שהיה בכוח אדם זה שלמה יעקובסון. אתו דיברתי.
- ת. דיברתי עם שלה אשתו, והיא סיפרה ששלמה מוציא עכשיו ספר ממשדד הביטחון. פנו אליו, ולכן כל הקטע של חיל הים לא היה כל כך חשוב לו ולא כל כך יצא לדבר. זה מה שאשתו סיפרה לי.

ש. במגע שלך עם כוח אדם או עם פיקוד, את יכולה לספר קצת על מערכת היחסים, על האופי?

ת. בדרך כלל מאוד השתדלו לעזור, כי זאת היתה תקופה של ניצולי שואה. בלי שום קשר עם הצבא. כולנו הרגשנו מחויבות לעזור. כמו שהרגשנו לפני פרוץ מלחמת השחרור, כשאניית מעפילים הגיעה, עוד בתור ילדים ירדנו עם שמיכות לים, לעטוף את המעפילים והרוח הזאת שררה גם אחר כך, כי פיקוד חיל הים הם היו קודם אנשי הפלי"ם שהביאו את העולים וכמובן שגם החינוך של הבית, איש כמו אברהם זכאי, שאביו דוד היה עיתונאי "דבר". בכלל לא היתה שאלה איך להתייחס לזה. זה היה מובן מאליו. זה היה א"ב. ולכן בכל דבר כזה שאני טיפלתי היו מוכנים לעזור כמה שאפשר יותר, כי הם הכירו, הם אפילו הכירו תודה שיש מישהו שעושה את זה. כך שמבחינה אנושית גם אברהם זכאי, גם סמק, כל מי שנפגשתי אתו - כולם היו מאוד מוכנים לעזור.

ש. אני מרגישה שאת מספרת בעיקר על אנשי הפיקוד. איך היתה מחלקת כוח אדם, שהם היו אולי האינסטנציה שצריך היה לפנות אליה?

ת. עם מחלקת כוח אדם לא היה לי כל כך קשר, כי הם חילקו את האנשים לאניות, או למחלקות השונות בחייל, אם זה היה מודיעין ואם זה היה מכונאות או משהו אחר, כלומר היה להם פיקוד ישיר. בדברים האלה הם לא כל כך פנו אלי. אלי פנו בעיקר אלה הזקוקים ביותר לעזרה, שפנו אלי תוך כדי שהיה להם קשר טוב אתי על ידי הוראת העברית. זה לא היה ממוסד.

ש. זאת אומרת פה כיוון שהעבודה היא לא כל כך צבאית במהותה, אז איפה שאפשר היה להשיג את העזרה, פנו.

ת. כן. גם בביקוש העזרה פניתי לאנשים באופן די פרטיזני. לא היה מוסד שטיפל בנושא הזה, עד שהיתה קצינת הסעד, ואז את כל הפניות האלה הפניתי כמובן אליה, אל גלעדה, כי זה לא היה שטח פעולה שלי.

ש. היו גם בנות בגח"ל בחיל הים?

ת. לא. אני לא זוכרת אף אחת.

ש. איך שהגיעו אנשי המח"ל לחייל על זה קצת דיברנו, אבל האם הם הגיעו כי הם רצו להתנדב?

ת. אני יודעת שחלק הגיע ישר מאניית המעפילים.

ש. לא. אני מתכוונת למח"ל.

ת. המח"ל הם רצו להתנדב. היה להם עבר ימי, ידע.

ש. אני יודעת שחלק מהם חיפשו אותם בגלל הצד המקצועי.

ת. חלק שהיו אנשי מקצוע, בעלי אחר כך הגיע לחיל הים, אחרי שהיה בפלמ"ח, בגלל העבר שלו בצי הבריטי. אז החליטו שהוא יעיל יותר בחיל הים מאשר בפלמ"ח.

ש. הוא היה בצי הבריטי כארץ-ישראלי או כיהודי?

ת. כניצול שואה.

ש. אולי תספרי בקיצור את הסיפור שלו, כי הוא בעצם היה גם בקטגוריה הזאת.

ת. הוריו של בעלי הגניבו אותו את הגבול לרוסיה.

ש. עם פרוץ המלחמה?

ת. כן. אז הוא היה בן 16. הוא היה מורשה. שם ברוסיה עצמה הוא עבר הרבה מאוד תלאות, ומשם הוא הגיע דרך צבא אנדרס לחיל הים הבריטי והיה כמה שנים, נדמה לי 7 שנים בצי הבריטי, השתחרר מהצי הבריטי וקיבל מילגת לימודים באנגליה, ושם הוא למד את לימודיו האקדמיים.

ש. מה הוא היה בצי? מה היה תפקידו?

ת. נדמה לי שהוא היה איש מודיעין.

ש. הוא ידע שפות.

ת. כן. הוא ידע הרבה מאוד שפות וידע אותן היטב.

ש. איזה שפות?

ת. פולנית, צרפתית, אנגלית, דיבר רוסית ועברית על בוריה אחר כך.

ש. מאיפה הצרפתית?

ת. כשהוא גמר את לימודיו באנגליה, הוא מצא את דודו. כל משפחתו נספתה אבל היה לו דוד בצרפת שעזב הרבה לפני המלחמה והקים משפחה בצרפת והוא התקשר עם הדוד הזה, והדוד הזה השביע אותו: תבוא לצרפת. הוא הגיע לצרפת ושם בגרנובל הוא למד חצי שנה צרפתית באוניברסיטה.

ש. זה לפני הגיוס לצי הבריטי?

ת. אחרי התואר. לפני הגיוס לצבא הבריטי לא היה כלום.

ש. איפה הוא שירת במודיעין הבריטי?

ת. על אנייה. הוא היה כל השנים על אנייה, כאיש מודיעין. עבר בכל העולם עם האנייה. כשהוא היה בצרפת, הוא פגש ישראלים שהיו אנשי ההגנה ואז הם סחבו אותו למחנה אימונים של אנשי מח"ל בעיקר, מתנדבים. אולי גם גח"ל. זה אינני יודעת. במקום שנקרא טרץ. שם הוא קיבל את אימוניו. התיידד מאוד עם שני בחורים. אחד היה משה ליפסון, לעתיד לבוא משה נחשון, והשני היה ישראל לויט, גם כן איש הגנה ותיק, שכבר איננו לצערי. והוא עלה לארץ ושתי האמהות של החברים אימצו אותו. היה לו קשר טוב מאוד עם המשפחה של משה נחשון, ליפסון דה-אז, ואמא של יזיק (ישראל) לויט.

אנחנו נפגשנו בחיל הים, בבית המלח. כשהוא הגיע לארץ, גייסו אותו מיד לפלמ"ח, לא לחיל הים. חיפשו אז אנשים, והוא לחם בנבי יושע, משמר העמק ובנגב. אני לא זוכרת כרגע באיזה גדוד, אבל בפיקודו של אסף שמחוני ז"ל ושייקה. משם, כאשר כנראה הוקל הלחץ והתחילו למיין את כוח האדם של הצבא והיו צריכים מיומנויות מסוימות, העבירו אותו לחיל הים. הוא היה במודיעין של חיל הים עד 1949-50.

ש. אז הוא היה תחת פיקודו של שמעון הורן?

ת. אני לא זוכרת. את שמעון הורן אני זוכרת, אבל אני לא זוכרת אם זה היה בתקופה שלו או היה מישהו אחריו.

אחד הדברים שעשינו עם אנשי המח"ל בעידודה ובתמיכתה של מפקדת חיל הים, זה מדי פעם לקחת אותם לטיולים בארץ באזור הקרוב.

ש. את מדברת על שני הגופים?

ת. גח"ל ומח"ל. מי שלא הכיר את הארץ. אנחנו בארץ כבר לא הבחנו. ההבחנה היתה רק מבחינת הסעד, אבל לא מבחינת הקליטה. הקליטה היתה אותה קליטה לגבי שניהם, הגח"ל

והמח"ל. פעילויות כמו הוראה, לעזרה אנשי המח"ל לא נזקקו, הם יכלו לעזור לנו ברובם, מבחינה כלכלית, היו להם בכלל מושגים לגמרי אחרים של רמת חיים ושל כסף, מאשר לנו.

ש. הסדיר קיבל הרי בקושי כסף כיס. הם קיבלו תשלום כמו שכר?

ת. אינני יודעת. אני חושבת שלא. אני חושבת שהם לא היו זקוקים לזה. הם הגיעו הנה בכוחות עצמם. הם שילמו את ההגעה לארץ. זאת היתה תקופה ציונית פאר-אקסלנס. ש. הלא-יהודים חלקם היו...

ת. הם גויסו על ידי המפקדה וחפשו אנשי מקצוע, אבל המתנדבים היהודיים הם בהחלט... דרך אגב הגויים לא היו כל כך בקטגוריה של אנשי מח"ל, אלא אם כן זה נבע מתוכם ההזדהות והדברים האלה, זה היה יותר בשטח התרבות והכרת הארץ.

ש. אלן ברג (Burke) למשל היה יהודי?

ת. אלן ברג (Burke) היה יהודי. עד כמה שאני זוכרת הוא היה יהודי.

ש. התחלת להגיד שלקחתם אותם לטיולים.

ת. לקחנו אותם לטיולים. נזכרתי כי ראיתי עכשיו תמונה שלקחתי אותם לקיבוץ שריד. שם היו לי חברים, אז היה לי קל מאוד להביא אותם לשם. סיורים שהם יכירו את הארץ. הם שמעו על קיבוץ, ובמיוחד הם רצו להכיר קיבוצים. יכול להיות שאנשי גח"ל גם במחשבה שזאת אולי אפשרות אחת של קליטה.

ש. האנשים האלה היו פה בעצם זרים, אמנם יהודים, אבל לעומת החבריה הארץ-ישראלים, לא היתה לך עבודה בעצם עם הישראלים. אבל איך היו מערכות היחסים בינם לבין המלחים העברים?

ת. קשה לי מאוד לענות על זה, כי אני לא חייתי את כל ה-8 שעות באנייה או במחלקות האחרות בהן עבדו, אבל אני חושבת שהרוח הכללית... זה היה תלוי ברמה התרבותית. ככל שהרמה התרבותית היתה במודעות של הישראלים יותר גבוהה, ההתייחסות אל העולים היתה יותר טובה.

ש. הם דברו על זה?

ת. היו מקרים כאלה והיו מקרים אחרים. זה היה מאוד אישי. מי שהיה פוזיטיבי ועשה את העבודה שלו כמו שצריך בצבא והתנדב. גח"ל לא היו מתנדבים, הם היו מגויסים, עם מטענים קשים ביותר. אז היו כאלה שראו בזה כבוד שהם משרתים בצבא העברי והיו כאלה שכבר רצו לנוח, היו עייפים מתלאות חייהם, וזה התבטא ביחס באנייה, כמו בכל מקום. כמו היום בארץ - מי שעשה את תפקידו עם כל הלב, זכה ליחס של כבוד, לא בגלל זה שהוא היה מתנדב או איש גיוס לחוף לארץ, אלא בעצם העובדה של ההתנהגות שלהם. היו בין חיילי חיל הים, המלחים, היו גם הרבה אנשים מאוד פשוטים, שלנו, של היישוב העברי, שזה היה הגיוס שלהם והשירות שלהם, אז להם לא היתה מוטיבציה לקלוט. היחסים נבנו על סמך מערכת היחסים בבסיס.

ש. לא הגיעו אליך תלונות?

ת. אף פעם לא הגיעו תלונות אלי. היו קטטות, היו דברים, אבל זה היה בגדר דברים שאפילו התגאו בזה בחיל הים, ראו בזה משהו של נורמליזציה של חייל. כי הרי הישראלים לא שלטו אף פעם ומכות? מי העלה את זה על דעתו בכלל. אז כשזה קרה - קיבלו את זה כדבר טבעי.

ש. איך הסתיים הסיפור של הגח"ל?

- ת. לא. אני גם לא חושבת שהוא הסתיים, אני חושבת שהוא הסתיים מעצמו.
- ש. באופן טבעי.
- ת. בהחלט. זה הפך להיות אחר כך ... של הסוכנות. אני יודעת שבעלי עוד היה חתום על מיטת סוכנות שמעולם לא קיבל. פחדנו לנסוע לחוץ לארץ, קיבלנו הודעה שהוא לא החזיר את מיטת הסוכנות. הוא אמר, מתי קיבלתי מיטת סוכנות? אני ישר הלכתי לצבא, לא הייתי זקוק. אחר כך הוא היה גר באיזה מלון בתל-אביב.
- ש. אנשי הגח"ל והמח"ל היהודים, יש לך איזה שהוא מידע על הרצון שלהם להישאר בארץ?
- ת. לאנשי הגח"ל לא היתה ברירה, אלא אם כן היו להם קרובים בחוץ לארץ שביקשו שיבואו, שהזמינו אותם, שמטבע הדברים היו מיעוט קטן. הם הסתדרו בארץ כמו כל אחד אחר. מצאו עבודה, וזו היתה העזרה העיקרית של הסוכנות לסדר אותם בעבודה.
- ש. גם לימודים אולי?
- ת. יכול להיות. אני לא יודעת. אני לא חושבת ששלחו אותם ללימודים. אנחנו עוד לא למדנו אז. באוניברסיטה היו יחידי סגולה שהלכו ללמוד.
- ש. מרים.
- ת. אבל היא גם למדה בחו"ל. הם למדו בזינבה שניהם.
- ש. ואנשי המח"ל לגבי הישגות בארץ? אמרת שחלק מהם רצו להביא משפחות, הצליחו להביא משפחות?
- ת. אנשי המח"ל הצליחו להביא משפחות. מי שרצה - הביא. אין לי שום קשר או מעקב אחרי אף אחד מהם.
- ש. כשאת אומרת שהתפקיד שלך נוצר תוך כדי עבודה, את עשית איזה שהיא תכנית לימודים?
- ת. בהחלט. באותו זמן גם קיבלנו ספרי לימוד, או שהיה מישהו שהוציא ספר לימוד באותה תקופה, זה היה שלמה קודש. יש ספרי הוראת עברית וזה קרה בתקופת מלחמת השחרור. זאת אומרת שהיו דברים כאלה. אני עצמי, עוד לפני מלחמת השחרור, הייתי צריכה לנסוע לגרמניה למחנות, ללמד עברית במחנות. היה איטליה וגרמניה. אני פחדתי שאני לא אעמוד בזה, אז עשיתי מפעל שרציתי שיעשו אותו בכל הארץ, אבל עוד לא ידעתי איך "אוכלים" את זה. הייתי מורה צעירה. אבל עשיתי את זה עם כיתתי, וזה נשלח, ואני יודעת שקיבלנו תשובות. את כל המחברות של הכיתה, כל חומר הלימוד של הכיתה, כל חודש שלחנו למשרד התרבות בתל-אביב, משרד המפקחים. ביקשתי לשלוח את זה כחבילה לקבוצת ילדים בגרמניה, כי אז יש להם ממש את החומר שלנו. זה היה שיר של ביאליק, ומה שהילדים עשו. וכתב יד של ילדים הוא מאוד קריא, וכתבו באותיות דפוס, כך שיכול היה לשמש ממש חומר לימוד.
- ש. זה היה לפני מלחמת השחרור.
- ת. לפני מלחמת השחרור, ב-1946, ב-1947, כשכבר ידענו על הבעיה ורצו לשלוח אותנו כמורים לשם. יש לי חברות שנסעו להורות שם. אז עשינו את המפעל הזה בבית הספר, ביוזמתי וזה עבד יפה מאוד.
- ש. כשהגעת לחיל הים איך תכננת. בהתחלה עלית על האנייה ולימדת אותם את מילות היום-יום.

ת. גם אחר כך. בעיקר שיחה, ואפילו כשלמדנו לקרוא, לקחנו קטעים חשובים מהעיתון, והיו תודה לאל דברים חשובים, חלק גם שהתייחס לחיל הים, כמו ביקור בן-גוריון בצי העברי. קראנו קטעים מהעיתון. לא היו ספרי לימוד ממש, וגם אם היו, לא היה לנו תקציב לקנות אותם בשבילם, והם בוודאי לא יכלו לרכוש אותם. אז לי היו ואני הוצאתי משם דברים ולימדתי.

ש. קרה שהיו לך שאלות בתחום ההוראה, שפנית לזאב או למישהו במחלקה?
ת. לא קרה. זה היה כל כך פשוט. זה היה כל כך בסיסי, שלא היתה פה בעיה דידקטית איך ללמד. אני אחר כך המשכתי בחינוך מבוגרים, כשחזרתי ללמד בפרדס חנה, במשרה הרגילה שלי, לימדתי עולים פועלים בבית ההסתדרות. היתה מעברה בפרדס חנה, אז אחרי השחרור המשכתי ללמד, אבל הכל לא מתועד, הכל בהתנדבות. אגב, עשיתי את זה גם עכשיו לפני כמה חודשים, עם העולים מרוסיה.

ש. מה לימדתי?

ת. עברית. לקחתי תלמיד אחד. לא רציתי לחזור להוראה פרונטלית.
ש. ספרי אולי לסיום את...
ת. התפקיד שלי באופן מקרי היה התנדבות כמורה בחיל הים. זה היה מאוד אופנתי אז להתנדב לצבא, מכיוון שלהתגייס כבר לא היה כל כך מקום, היתה לי כיתה וזה היה תפקיד לא פחות חשוב מאשר העבודה בצבא.

ש. לפני שהלכת לחיל הים, בשנת הלימודים הקודמת כבר לימדת במשרד החינוך?

ת. כן. כבר הייתי מורה מן המניין. אז החלטתי שבקיץ אני מתנדבת.

ש. ואז נשארתי.

ת. לא נתנו לי להשתחרר. אחר כך זה הפך להיות תפקיד מינהלי.

ש. פחות לימדתי אחר כך?

ת. היו גם מורות אחר כך.

ש. מורות שאת היית ממונה עליהן?

ת. אני לא זוכרת מה עשיתי כממונה עליהן. היו מורות שתפקידן היה ללמד. הן לא היו בשום תפקיד אחר, רק ללמד עברית.

ש. ואת ריכזת את זה?

ת. כן, אני ריכזתי את זה.

ש. בתפקיד הזה את קבעת איזה אניות, או איזה תלמידים?

ת. כן. הם פנו אלי. בסיסים שהיו צריכים מורה, פנו אלי, ולפי הצורך אנחנו פיזרנו את כוחות ההוראה.

ש. את אומרת בסיסים, אבל של חיל הים.

ת. כל אנייה היתה בסיס בפני עצמו.

ת. בתקופתי היו ק-24 והיה מעוז, שהיתה ק-26 וק-28 הגנה, אלה שאני זוכרת.

סוף הראיון